

ԿՈՄՍՆ Ն. Հ. ՏԷ ԲԵՆԵԱԼՎԷՐ

ԵՒ ԻԻՐ ԵՐԿԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆ

Կուգինը ծանօթացընել մեր ընթերցողաց սպանիացի մատենագիր մը, որ կը յանդգնի փորձ փորձել 'ի մեր գարուս, բստ ամենայնի կաթողիկէ հոգևոլ և զգացմամբ, ընելու զայն զոր Սթովմաս Ազուհնացին իրեն դարուն արձակ գրուածքի մէջ 'ի զլուխ հանեց, և Տանդէ իտալական զգացմամբ բանաստեղծութեան մէջ իրեն ժամանակին. այն է՝ Դարուս իմաստասիրաւ կան թովանդակոչքիւն մը:

Գիտութեան կազմածն՝ Ագուինի իշխանագին Հրեշտակային վարդապետին ժամանակ, ինչպէս նաև Տանդէի ժամանակէն քիչ հեռի, գրեթէ ոչինչ մ'էր բերելով 'ի կշիռ ընդ ահագին զանգուածոյն գործոց, օրինաց և վարդապետութեանց որ ժի՛ր դարուս տէրութիւնը կը կազմեն. եթէ հինգ կամ վեց դար առաջ դժուարին էր այնքա տութիւնը, այժմիկ անհնարին պէտք է ինք ըսել մարդու մը համար, միայն զայն փորձելն իսկ մտածելը:

Սակայն այս անկարելիութիւնը լուծելու համար, բաւական է վեր 'ի վերայ աչք մը տալ Բովանդակոչքիւն ժի՛ր դարու (Suma del Siglo XIX) Բէնեալվէրի կոմսին գրուածոյն, որ կը ներկայացընէ մեզի հեղինակ մը, որ անգամ մը միտքը գաղափար մը հաստատելէն ետքը, ինչ դժուարութիւն որ հանդիպի պիտի չլինայ, և ոչ մազ մը պիտի խրատի:

Իր կերպարանաց գծագրութիւնն ալ իր գրուածոյն կը համապատասխանէ. միտք մը՝ որ կարծես թէ խորանի հինաւուրց պատկերէ մը հանուած է, համեմատական՝ անոր 'ի ճշմարտութենէ յաղթեալ և խոր կերպով վերաւորեալ խղճմտանաց ախուր մտածութեանց խօսուածութեանը: Լայնատարր ճակատ մը, յորում կրնաս գտնել ըստ

արժան բաւականին կարողութիւն մը հաւաքելու զամեն մարդարէական ախուրջ և զմտաւոր յափշտակութիւնս: Ոչոր աստուածաբանական ախորժն, ջերմեռանդն զգացմունքն և նախանձաւոր ողին՝ պէտք են թողուլ ամենայն մտաց վրայ հետս ինչ համեմատ այն հետոյ՝ որը կը տեսնուին անոր դիմաց վրայ: Չեղջն և ապաշաւն՝ հարկ էր որ այն կերպով քողարկէին անոր աչքերն խստակեաց մեռելութիւնն և տարապայման հսկմունքը՝ պէտք էր որ այն կերպով հիւժէին անոր երեսաց վրայ ցցուած մկանունքն:

Նայուածք մը՝ յորում ներանձնութեան և միայնակեցի հուր կը բորբոքի, առանց մարդկային նկատման և առանց պայմանի, որ կ'իմացընէ թէ մեծապայծառն Տոն Նարկիսոս Յովսէ Բէնեալվէր - Բէնեալվէրաց Գոնտէ Բէնեալվէրի՝ Մոնթէզզայի կարգէն, միաձոյլ մարդ մ'է, ինչպէս իւր անունը՝ զոր կը կրէ, հինաւուրց բնութեամբ: Եռանդագոյնքն անգամ յուղղափառ մատենագիրս՝ երկշտ կ'երևին ժի՛ր Դարու թովանդակոչքիւն կամ պաշտպանոչքիւն ուղղափառութեան ընդդէմ իւր արդի քննամեաց գրուածոյն հեղինակին դիմաց: Նա ամենեւին բան մը չի մերժեր, բան մը դուրս չձգեր, հին կամ նոր ուղղափառութենէն բան մը մէկդի չի թողուր, կը հաստատէ զհրաշս, զմարդարէութիւնս, զհրեշտակ և զերկնային դասակարգութիւնս, զգեւս և զգոթիսային փառանգս, զՊիլլապուս (Syllabus) անուանեալ կոնդակն, զանսխալականութիւն, ըզյայտնութիւնս և զերդմնեցուցութիւնս. և բովանդակ իւր ներքին համոզմամբ կը ճառէ այն ժամանակին վրայ, յորում պիտի երևայ յայնարհի որդին կորստեան՝ Դերաքրիստոսն:

Այս հանճարիս վրայ ամենէն աւելի զարմացողներէն մէկը կը գրէ, թէ իրեն երկրասիրութիւնն՝ ապագայից պայծառ տեսութիւն մ'է, վերապահեալ աշխարհի՝ այս օրէն սկսեալ մինչև ցօրն վերջին: Իսկ ընդհակառակն՝ յաշխարհէս բան մ'ալ չընդունիր, մանաւանդ թէ կը մերժէ ամեն նորութիւն, իբրև հեղեղ մը մուլար զարափարաց, որոնք գէշն իւրեանց անբաւ և ահաւոր աւեր մուծը կը թողուն:

Իմաստասիրական թովանդակութիւն թիօի դարուն՝ գրեքն, որ կը հրաւարակուի 'ի Պարսէլլանայ և կը վաճառուի ամբողջապէս յօգուտ գանձանակին (obolo) Ս. Պետրոսի, արդէն իսկ շատ հատորներ 'ի լոյս ընծայուած են, որոնց առաջինը՝ Զգալիտնի աղանդոց գրուած է:

« Զինարան է ամենայն պատմական, քաղաքական, բնաբանական և ուսումնական հաւաստեաց և վարդապետութեան, որոնց մէջ հաւաքուած են այն ամեն լաւն ու բարին որ 1832էն ելած է 'ի մտաց Եկեղեցւոյ և 'ի բազմահմուտ ուղղափառաց: Փոխանակ Բովանդակարեան՝ կրնայ կոչուիլ լաւ ևս Սպառազիկնոյքիւն մը, կը գոչէ Պ. Վինկենտիոս Լաֆուէնդէ՝ Ակադեմիա ըսուած պարբերականին մէջ, որ կը հրատարակուի 'ի Մատրիս:

Նոր-հեթանոսութիւն, անտարբերութիւն, դրականութիւն, և հոգեկանութիւն՝ տառաջին հատորին մէջ ճառուած են. երկրորդին մէջ 'ի հանդիսի կ'երևին բողոքականութիւն, բանականութիւն և ոչնչականութիւն. երրորդին մէջ ազատականութեան վրայ կը խօսի և բան զամենայն ահաւորագոյն

թշնամի կը համարի զայն Եկեղեցւոյ: Կան բարեպաշտ ուղղափառք, որոնց առ իմաստասիրական թովանդակութեան զարմանքն չափ չունի: Լսեմք ահա, թէ ինչպէս կը խօսի Ֆիորենցա. յէն գրուած նամակի մը մէջ, եպիսկոպոսն Յովհաննէս Տէ-Ստեփանի կամիլէս պաճուճեալ մականուամբ Անապատական կոչուած:

« Սպասեցէք 'ի զուր, ոչ որ ձեզի ուշ պիտի դնէ, և ոչ իսկ անոնք՝ որոնք զձեզ պաշտպանելու առաջին պէտք էին ըլլալ. . . , այս է ահա առաջին չարչարանքն՝ զոր Աստուած իրեն հաւատացեց կրեկուտայ. . . առանց նախապաշարումն ունենալու արեամբ մկրտութեան, որ յետոյ կրնայ հանդիպիլ:

« Օր մը պիտի գայ, յորում այն ամենայն մեզ և խաւար՝ որ այժմ բովանդակ աշխարհք կը պատեն՝ պիտի փառախն. և այն ժամանակ թիօ դարուն իմաստասիրական թովանդակութեան՝ բողոքովին իւր լոյսը պիտի ճառագայթէ, և հօն պիտի տեսնուին Աստուծոյ արդարութեան և ողորմութեան իրաւունքն: Աստուածային պատուհասից արդարացուցիչ հաւաստիքն հաւաքելը՝ նման է ինչպէս որ մէկն զաշնակաւորէր այն քնարն՝ որ օր մը պիտի հնչեցընէ մարդուս երախտագիտութեան յաղթական երգն դէպ առ իւր բնութեան Արարիւն »:

Այս յիշատակութիւն՝ կրնայ Բենեվլէր կոմսին իբրև ենթակայի տեղ ծառայել. իբրև բաղդատութիւն մ'իւր մտածութեանց, որոնք անոր հանճարը կ'ողեորեն և կը համապատասխանեն ճշդիւ իւր խտականաց դիմաց գծագրութեանը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԻՏԵԼԻՔ

Որս Պալէնայի 'ի Նորվեկիա. — Նորվեկիոյ հիսիսային կողմը Վաստոյ քաղքին մօտ կ'ըլլայ մը մէջ մասնաւոր դործարան մը կայ պալէնայի որսորդութեան համար, որոյ աէրն Պ. Ֆրին՝ եր-

կայն արշաւանաց յարմար եղող նաւեր չգործածեր, որք կը դառնան տուն բերելով որսացուած պալէնայից օգտակարագոյն մասունքը միայն: Ինքը պղծաբի չղեկնաւներ կը գործածէ՝ 150էն